

FTAMP: 14.35/03.41.01

DOI: <https://doi.org/10.47344/zvaasb68>Елдос Қариев^{1*}¹Өл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан*e-mail: eldos.05.82@gmail.com

ТАРИХ МАМАНДЫҚТАРЫНА АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ІС-ТӘЖІРИБЕНІ ӨТКІЗУ ТӘРТІБІ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа. Адамзат тарихының басым бөлігі ғылымда «тарихқа дейінгі» деп аталынып жүрген ауқымды кезеңге тиесілі екені және көп жағдайда археология ғылымының еншісінде екені бәріне белгілі. Осы тұрғыда жоғарғы оқу орындарында болашақ тарихшы жас ғалымдарды және педагогтарды дайындауда археология пәнінің, әсіресе, далалық археологиялық іс-тәжірибенің маңызы сөзсіз және айтылғанның негізгі жәйттары назардағы мақалада ашылуды. Сонымен қатар, ғылыми жұмыста сол археологиялық іс-тәжірибені өткізу әдістемесі тыңғылықты және жан-жақы қарастырылуда.

Кілт сөздер: археология, іс-тәжірибе, тарих мамандығы, ғылыми-педагогикалық маңызы, өткізу әдістемесі.

Кіріспе

Археология тарих ғылымының толыққанды және ерекше салмақты саласы ретінде ұзақ және қиындыққа толы жол кешкені мәлім [1; 2], жоғарғы оқу орындарындағы ежелгі тарихты оқытудағы және зерттеудегі академиялық білім бірлігі ретінде де бұл ғылымның өзіндік жолы бар, бұл, әрине, бірінші кезекте кеңестік ғылым мен білімнің дамуымен тығыз байланысты болды [3-9].

Қазіргі таңда «Археология» ҚР Білім беру стандартына сай «Тарих» мамандығы үшін міндетті пән болып келеді және бір семестр бойы оқытылатын теориялық курстан кейін далалық археологиялық іс- тәжірибе өткізіледі. Айта кететіні – бұл тұрғыда далалық іс-тәжірибенің маңызы өте зор, себебі, аудиторияда алынған білім тікелей зерттеулер барысында бекітіліп, болашақ маман көне тарихты оқып қана қоймай, оны өзі зерттеп көріп, сол ежелгі тарихты зерттеу қандай еңбекті талап ететініне, оқулықтағы бір парақтың артында қаншама жылдық ауыр зерттеулер жатқанына көз жеткізеді. Сондай-ақ, болашақ жас ғалым мен педагогтың келешек кәсіби өмірінде далалық іс-тәжірибе барысында алған білімінің орны ерекше, әсіресе, өңірлік ғылыми мекемелерде және оқу орындарында қызмет атқаратын мамандар үшін. Нақты атап өтсе – түлектер іс-тәжірибе барысында алған білімдерін тарихи-мәдени, бірінші кезекте археологиялық, нысандарды айқындау және есепке алу дағдыларын игереді, яғни, ескерткіштерді қорғау және насихаттау салаларында жұмыс істеуге толық мүмкіндікке ие болады, жәдігерлерді сипаттау, фотографияға түсіру, суретін салу, консервациялау және т.б. дағдылары жергілікті тарихи-өлкетанушылық мұражайларда жұмыс істеуге жол ашады. Сонымен қатар, жас мамандар оқу орындарында археологиялық және өлкетанушылық үйірмелер ұйымдастыруға, көне тарих бойынша мектепте білім бұрышын немесе мұражай ашуға білімдері жеткілікті болады.

Жалпы, ежелгі тарих бойынша бакалавриат білім шегі аясында мықты практик-маман болатынына кепіл берген орынды.

Сөзсіз, археологиялық іс-тәжірибенің болашақ кәсіби мамандарды дайындауда маңызы зор, бірақ айтқанның бәрі жүзеге асу үшін сол далалық археологиялық іс-тәжірибені дұрыс әдістемемен өткізу қажеттілігі түсінікті.

Әдістер мен материалдар

Далалық іс-тәжірибені жүргізу археологиядағы ғылыми ізденістердің негізгі кезеңдерімен тығыз байланыста болу керектігі анық. Қазіргі таңда, археологиялық ғылыми

зерттеулер үш тұғырлы кезеңнен тұрады [10]

- 1) Далалық зерттеулер;
- 2) Камералды-зертханалық;
- 3) Кабинеттік [10-12].

Аталғанның әр қайсысы өз кезегінде бірнеше бөлімдерге бөлінеді [12: 48, 49].

Археологиялық іс-тәжірибе барысында негізгі назар бірінші кезеңге бөлінетіні хақ, дегенмен, қалған екеуіде міндетті түрде қарастырылады және орын алады – табылған жәдігерлерді өңдеу, іс- тәжірибе барысы мен нәтижесі бойынша Күнделік пен Есеп дайындау сияқты жұмыстар шегінде.

Осы зерттеулердің бірінші кезеңі, жалпы ғылыми зерттеулер тұрғысынан келетін болсақ, екі маңызды бөлімнен тұрады – ол операциялық сипаттағы әдістер және іс-қимылдық мінездегі әдістер [12: 49], яғни, ақпарат жинау және тікелей далалық зерттеулер. Ал кеңірек айтсақ, операция-әдістер – бұл әр-түрлі ақпарат көздерінен, мысалға, ғылыми-зерттеу институттардың, университеттердің мұрағат және кітапханалық қорларынан, интернет желісінен (соның ішінде аталмыш мекемелердің сайттары, арнайы археологиялық ресурстар және т.б.) нысаналы өңірдің археологиялық ескерткіштері бойынша мәлімет жинау. Ақпарат жинақтауда, қазіргі замандағы технологиялық дамудың деңгейіне сай, елеулі орын алатын әдіс – арнайы бағдарламалар, мысалға «Google Earth», «Google Maps», «SAS Planet» сияқтылар арқылы жер-серіктік карталарды мұқият зерттеп, қажетті аумақтағы ескерткіштерді айқындап, GPS координаттарын алуға болады. Сондай-ақ, әскери және басқада карталарға рұқсат беретін (мысалы, «Топокарты России», «Карты генштаба СССР» және т.б.) ресурстар арқылы өңірдің өзен-сулары, жер бедері және ең бастысы топонимикасы туралы мәлімет жинаған жөн – көп жағдайда қазақи атауларда «Бесоба», «Төртоба», «Қырық оба», «Қалмақтың обасы» деген жиі кездеседі, бұл 99% сол жерде археологиялық нысандар, нақты айтса обалар бар екеніне сілтейді. Келесі ақпарат жинау әдісі – ол информаторлармен сұқбаттасу, интервью – бұл сол өңірде зерттеулер жүргізген ғалымдарды және т.б. сұрастыру. Бұл жерде айта кететіні – операциялық әдістер ізденістердің екінші кезеңіне өткенде де қолданылады, яғни, зерттеу жұмыстары жүргізілетін аумақтағы мұрағат/кітапханалардан мәлімет іздеу, жергілікті информаторлармен интервью – тарих мұғалімдері, өлкетанушылар, малшылар және далалық қызметтердің өкілдері (орманшы, аңшылық инспекторлары) және т.б.

Іс-қимылдық сипаттағы әдістер екі негізгі бөлімнен тұрады – археологиялық барлау және археологиялық қазба жұмыстары [12: 51-53]. Мұны және жоғарда айтылғанның бәрін оқу үрдісімен ұштастырсақ. Археология пәнінің теориялық курсы кезінде соңғы екі сабақ осы далалық археологиялық зерттеулерге арналу керек. Олардың барысында далалық археологиялық зерттеулер жан-жақты қарастырылып, біріншіден аталған операциялық әдістер бойынша қалай жұмыс істеу керек екендігі түсіндіріліп, іс-тәжірибе басталғанға дейін көрсетілген әдістермен ақпарат жинауға тапсырма беріледі. Мұнда студенттік оқу үрдісін, сессия жағдайын ескере отырып мәліметтерді топтастыруды негізінен сандық түрде жинауға бағыттаған жөн (мұрағаттар, кітапханалар сайттары, аталмыш жер-серіктік бағдарламалар және т.б.), ал информаторлармен жұмысты, арнайы сұрақ/тәсілдерді қолданумен іс-тәжірибеде болған үлкен курс студенттерімен немесе онлайн видеочаттар арқылы келісімін берген ғалымдармен жүргіздіруге болады.

Теориялық курс аяқталайын дегенде және біткен соң далалық археологиялық іс-тәжірибеге дайындық жұмыстарын бастау керек – барлық потенциалды іс-тәжірибеші студенттерден денсаулығының жарамдылығын растайтын медициналық анықтама алыну міндетті, себебі, егерде далалық жұмыстар кезінде әр-түрлі дерт-науқастар сес берсе, оның үстіне археологиялық зерттеулер елді мекендерден алыстау жерде жүргізілсе бұл өте қиын жағдайға соқтыруы мүмкін. Мұнда тағы бір ескертетін жәйт, жеке тәжірибеден алынған – кейбір студенттер қатарынан қалғысы келмей, өз сырқаттарын жеңіл санап жалған анықтама әкелуі мүмкін, сондықтан қатаң түрде далалық ахуалды түсіндіру керек және қосымша ата-аналарынан «баламның денсаулығы дұрыс және далалық жағдайда болуға медициналық тиым жоқ» сынды қол-хат алған артық болмайды.

Нәтижелер және оларды талдау

Іс-тәжірибеге дейінгі келесі маңызды іс-шара – бағыт-бағдар конференциясы, Мұнда студенттерге ең бастысы далалық археологиялық жұмыстар барысындағы Қауіпсіздік техникасы, археологиялық тұрақ ішкі тәртібі мұқият түсіндіріліп, әр қайсысы танысу парағына қол қояды. Сонымен бірге далалық жағдайда не керек екендігі (жұмыс/жылы киім, жеке гигиена заттары және т.б.) айтылып, тізім үлестірілгені дұрыс.

Жетекші өз тарапынан далалық іс-тәжірибеге барғанда студенттердің жағдайы қалай болатынын жан-жақты ойластыруы, ұйымдастыруы міндет, егерде жетекші кәсіби археолог, қазба басшысы болмаса – далалық археологиялық ғылыми жұмыстар жетекшісімен, ғылыми қызметкерлермен тыңғылықты консультация жасағаны жөн – іс-тәжірибе білім беру реті, далалық дәрістер, климаттық жағдай, баспана, азық-түлік, жұмыс тәртібі, демалыс уақыттары, белсенді босуақ және т.б.

Бағыт-бағдар конференциясында сонымен қатар жоғарыда аталған операциялық сипаттағы тапсырманың орындалуы тексеріліп тікелей далалық іс-тәжірибедегі жұмыс жоспары баяндалады.

Ұйымдастыру шаралары біткен соң археологиялық ізденістер жеріне барып, орналасып, іс-тәжірибе жоспарына сай жұмыстар басталады. Ең алдымен далалық жағдайдағы операция әдістерді жүргіздіріледі – жетекші жергілікті дереккөзі ретінде жақын мұражайды не басқада ғылым/білім мекемесін таңдап, студенттерді сонда апарады (бұл енді нақты жағдайға байланысты), жергілікті информаторды да тауып қойған дұрыс.

Келесі маңызды шара – археологиялық барлау жұмыстарын көрсету, бұл іс-қимыл әдісі аталған операциялық әдіспен бірге болашақ тарихшы үшін маңызды, себебі, қалың халық, соның ішінде мектеп оқушылары ортасында ең кең тараған сұраққа – «археологтар қай жерді қазу керектігін қайдан біледі?» дегенге жауап береді.

Сонымен, барлау жұмыстарының алдында операциялық әдіспен жиналған ақпарат сарапталып, потенциалды тарихи-мәдени нысандар картаға белгіленеді, содан барлау маршруты құрастырылады, студенттерге осы өңірдің және мұнда болуы мүмкін жалпы археологиялық ескерткіштердің сыртқы белгілері көрсетіліп, табылған ескерткіштерді тіркеу реті түсіндіріліп (әр студент бір дәптерге далалық күнделік арнауы тиіс), аумақты тікелей зерттеу бастау алады:

Алдымен аумақты ҰҰҚ (ұшқышсыз ұшу құрылғысы) арқылы ұшып айналып өту ретін, яғни, археологиялық ескерткіштердің болуы ықтимал жерлерді (жиналған ақпарат негізінде, сондай-ақ, өзен террасалары, дөң етектері және үсті, шатқалдар және т.б.) биіктен қарауды көрсету, үйрету. Сосын аумақты тікелей шарлап іздестіру жұмыстарын жүргізу – топ, арасы 2 метр қатарға тұрғызылып белгіленген аумақ сүзіледі. Осының барысында табылған ескерткіштер археологиялық барлау ережелеріне сай тіркеледі - орналасуына географиялық және GPS байлама беру, сыртқы белгілерін күнделікте сипаттау, фото/видео түсірілім - масштабты сырықпен және жәй, қорымның не қоныстың ахуалдық (еркін не ситуациялық) жоспарын жасау ретін көрсетіп, істету. Барлау жұмыстары барысында студенттерді тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау және насихаттау саласындағы ҚР және дүние жүзі (ЮНЕСКО және т.б.) Заңнамасымен, қорғау аймақтарымен, ескерткіштерді бүлдіру немесе заңсыз қазба жұмыстарын жүргізу үшін ҚР қылмыстық және әкімшіліктік кодекстері бойынша жауапкершілік туралы ақпаратпен таныстыру қажет.

Студенттерге барлау жұмыстарының нәтижесі бойынша табылған барлық нысандарға есеп карточкасын және төлқұжаттарын жасауды үйреткен дұрыс.

Жүзеге асырылған барлау жұмыстары бойынша студенттермен бірге қазба нысандарын таңдау, бірінші кезекте бұл апаттық жағдайдағылар – жер үсті құрылыстары антропогендік не техногендік салдардан бүлінген, сондай-ақ ғылыми тұрғыдан ерекше болып келетін археологиялық ескерткіштер. Айтылған барлық аргументтерді студенттерге жеткізу.

Ендігі кезең ол қазба жұмыстарын бастау, таңдалған нысандарға қазбаға дейінгі құжаттау жұмыстарының ретін көрсету және жасату - ҰҰҚ арқылы және фотоаппаратпен, жәй және масштабпен суретке түсіру, ортофотопланға тарту, тахеометрмен өлшемдерін алу, күнделікте

нысан жерүсті құрылыстарының жағдайын (шөп қабаты, тонау/бүліну іздері, диаметрі/биіктігі және т.б.) толық сипаттау. Ортофотоплан негізінде немесе тахеометрмен атып, сондай-ақ жәй ғана өлшем рулеткасының көмегімен нысандарда шаршы-қазба (қоныс болса) және стратиграфиялық жалдарды жіппен белгілеуді үйрету.

Тікелей қазбаны бастамас бұрын тағыда бір рет қауіпсіздік техникасын айтып өтіп, топырақпен жұмыс істегенде ерекше абай болып, белгілі бір құрылымдар болуы ықтималдығын, тастарды және т.б. қозғамауды, ашылған топырақ арасында түрлі жәдігерлер (бұйымдар, қыш ыдыс сынықтары және т.б.) болу мүмкіндігін ескерту керек. Студенттердің қасында археолог ғылыми қызметкерлер үнемі жүру қажет.

Сөйтіп, белгіленген аумақ бойынша қазба жұмыстары басталады. Қазба барысында зерттеудің әр кезеңі бойынша студенттерге түсіндіру дәрістерін оқыған және олардың әр кезеңді құжаттау жұмыстарына қатысқаны жөн. Бұл үшін жұмыс уақытында 5-10 минутты "ғылыми үзіліске" бөлу керек.

Көп ұзамай, бірінші жәдігерлер шыққаннан кейін қазба жұмыстарынан тыс уақытта студенттерді камералды-зертханалық жұмыстарға баулу басталады - қыш ыдыстарды, оның сынықтарын жуу және қайта құрастыру, металл және басқада материалдан орындалған бұйымдарды алдын ала консервациялау мен бастапқы реставрация, зерханалық сараптамаларға (C14 радиокөміртектік, дендрохронологиялық және т.б.) үлгілерді алу тәртібі, жәдігерлерді шифрлау, сипаттап, кестеге еңгізу және т.б. Осы барлық жұмыстардың тарихи үрдістерді неғұрлым шынайы қалпына келтірудегі қомақты маңызын студенттерге айту парыз.

Барлау, қазба және камералды-зертханалық жұмыстар барысында студенттердің өз күнделіктерін жүргізіп отырғанын бақылау қажет. Аталған "ғылыми үзілістер" кезінде зерттеулердің әр кезеңі пікір алмасу түрінде сарапталып, қорытындылары күнделіктеріне түсу керек.

Далалық зерттеулер өз мәресіне жетейін дегенде студенттер іс- тәжірибе Есебін бастаған дұрыс. Қажетті нұсқаулықтар беріліп, үлгілер көрсетіліп, іс-тәжірибе бойы күнделікке түскен мәлімет, сонымен қатар, жинаған фотосуреттер және т.б. еңгізілуі керектігін ескерту. Ең бастысы – жиналған далалық материалдар негізінде «тарихилық принциптегі» қорытындылар жасауға бағыттау, мысалға, табылған жәдігерлер зерттелудегі дәуірдегі және географиялық шектерде әлеуметтік стратификация, экономикалық, мәдени ахуал және т.б. хақында қандай жаңа мәлімет береді немесе ғылымдағы қай тұжырымдарға дәлел бола алады дегендей. Әдетте Есеп күзге дейін әзірленеді (оқу бағдарламасы іс- тәжірибе біткен бетте тапсыруды талап етсе, онда техникалық есеп және де-юре мәрелік конференция өткізіледі) және жаңа семестр басында де- факто қорытындылау конференциясы ұйымдастырылып, сол жерде жан- жақты талқыланып қорғалады.

Тағыда айта кететін маңызды жәйт - студенттердің жас ерекшеліктерін ескерген дұрыс және іс-тәжірибені қиында қисынды үзіліссіз зерттеулерге айналдырмаған жөн. Арасында демалыс беріп, тур/пикник ұйымдастырып, белсенді босуаққа жағдай жасау керек - футбол, волейбол, баскетбол алаңдарын жасап, үстел ойындары, қазақтың дәстүрлі ойындары және т.б. болғаны дұрыс. Міндетті түрде «археологтар қатарына қабылдау» рәсімін өткізу - спорттық жарыс және шоу түрінде.

Сондай-ақ, жетекші археологиялық мекеннің психологиялық ахуалын бақылауда ұстау керек - мүмкінді конфликттерді болдырмау (әсіресе, бірнеше университет студенттері болса), үлкен және кіші курстар арасында немесе бір курс ортасында буллинг және т.б. қатаң түрде тию, гендерлік қатынастарды әдеп аясында ұстау және т.б. Археологиялық мекен тәртібіне сай субординацияны қатаң ұстануды талап ету - экспедиция жетекшісі, іс-тәжірибе жетекшісі, қазба және мекен басшылары, ғылыми қызметкерлер, кіші ғылыми қызметкерлер (іс-тәжірибеден өткен жоғарғы курс студенттері – «Атабектер» және

«Ханумдар»), лаборанттар (1-курс іс-тәжірибешілері). Бұл субординация тек қана қызметтік сипатта және жоғарыда айтқандай кемсіту немесе ар- намысты таптау дегендер қандайда болсын жағдайда орын алмау керек!

Іс-тәжірибеде қатаң түрде алкогольге және т.б. тиым салыну керек және мұны бұзушылар

бірден экспедиция қатарынан шығарылып, ректордың атына оқудан шығару жөнінде рапорт берілуі тиіс.

Жалпы, археологиялық мекен үлкен бір үлгі тұтар, тәртіпті, көңілді және іскер жанұя секілді болғаны жөн.

Лаборанттар аталған рәсімнен өткеннен кейін «Археолог» атағын иеленіп, кіші ғылыми қызметкерлер (бұл әрине экспедиция ортасында және академиялық мекемелерге сай тәртіптен тыс) және «Атабектер» мен «Ханумдар» қатарына өтеді. Бұл жерде өзін жақсы көрсеткен студенттерді ерекше атап Құрмет грамоталарын және ата-аналарына Алғыс хаттарды табыстаған жөн, ал барлық қатысушыларға Сертификат пен Алғыс хат, естелік кәде сый берсе өте орынды болады.

Жалпылап айтқанда, археологиялық іс-тәжірибе 1-ші курс студенттері үшін академиялық ғылымдыда қамтитын, қиын болған бірінші оқу жылының ауыртпалығын ұмыттыратын таза ауадағы белсенді, интерактивті керемет іс-шара болу керек десе қателеспейміз.

Қорытынды

Тәмамдай келе, тарихшы-студент "Археология" пәні бойынша теориялық және іс-тәжірибелік курсын толық өткен соң келесі білім кешенін меңгеруі тиіс:

- тарихи дәуірлерді археологиялық материалдар негізінде ажырата білу;
- археологиялық материалдар негізінде ежелгі дәуірлерде орын алған оқиғаларды тарихи диахронияда баяндай алу;
- археологиялық ескерткіштерді айқындау дағдыларын меңгеру;
- ескерткіштерге қорғауға және насихаттауға қатысты ҚР және әлемдік Заңнаманы білу;
- ескерткіштерді зерттеу тәртібін меңгеру;
- ғылыми құжаттаманы жүргізу ретін игеру;
- жәдігерлерді сақтау және қалпына келтіру бойынша негізгі дағдыларды игеру;
- зерттеу барысында топтық жұмыс, коммуникация секілді маңызды қасиеттерді жетілдіру;
- археологиялық зерттеулер барысында алынған мәліметтерді тарихи сипаттағы ақпаратқа синтездей алуды меңгеру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Акишев К.А. Археология в Казахстане за Советский период. // СА. 1967. №4. – С. 62-78.
- 2 Кариев Е.М. Памятники археологии как исторический источник: историографический обзор // Вестник ЕНУ имени Л. Н. Гумилева. Серия Исторические науки. Философия. Религиоведение. 2021. № 1 (134). – С. 63-76.
- 3 Авдусин Д.А. Археология в Московском университете (1922 - 1965 гг.) // Очерки по истории советской науки и культуры. М., 1968. – С. 183-198.
- 4 Мартынов А. И. Археология в современном высшем историческом образовании // Археология, этнография и музейное дело Известия лаборатории археологических исследований. Археология Южной Сибири. - Вып. 19. - Кемерово, 1999. – С. 7-13.
- 5 Пряхин А.Д. История советской археологии (1917 - середина 30- х гг.). Воронеж, 1968. С. 69 – 73
- 6 Пряхин А.Д. Педагогическая деятельность В.А. Городцова и подготовка кадров археологов // Проблемы изучения древних культур Евразии. М., 1991. – С. 207-223.
- 7 Тихонов И.Л. Организация и развитие археологического отделения ЛГУ (1917 - 1936 гг.) // Вестник ЛГУ. 1988. Сер. 2. Вып. 3. – С. 9-12.
- 8 Тихонов И.Л. Развитие археологии в С.-Петербургском - Ленинградском университете (1724 - 1936 гг.): Автореф. дис. ... канд. ист. наук. СПб., 1993
- 9 Шер Я.А. Некоторые вопросы археологического образования // Археология, этнография и музейное дело. Известия лаборатории археологических исследований.

Археология Южной Сибири. - Вып. 19 - Кемерово, 1999. – С. 13-20.

10 Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования / под ред. О.К. Смирновой. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Высшая школа, 2002. – 240 с.

11 Елеуов М. Археологиялық зерттеулердің әдістері / М.М. Бахтыбаев редакциясымен. – Түркістан: Тұран, 2006. – 151 б.

12 Кариев Е.М. Основные этапы научного поиска в археологии (в свете некоторых аспектов общенаучной методологии и исторического источниковедения) // Материалы международной научно-практической конференции «XIII Оразбаевские чтения» по теме «Историко-культурное наследие древних и традиционных обществ Центральной Азии: новые открытия и междисциплинарные исследования». Алматы, 2021. – С. 63-76.

References

1 Akişev K.A. Arheologia v Kazahstane za Sovetski period. // SA. 1967. №4. – S. 62-78.

2 Kariiev E.M. Pamätniki arheologii kak istoricheski istochnik: istoriograficheski obzor // Vestnik ENU imeni L. N. Gumileva. Seria İstoricheskie nauki. Filosofia. Religiovedenie. 2021. № 1 (134). – S. 63-76.

3 Avdusin D.A. Arheologia v Moskovskom universitete (1922 - 1965 gg.) // Ocherki po istorii sovetskoi nauki i kùltury. M., 1968. – S. 183-198.

4 Martynov A. İ. Arheologia v sovremennom vysšem istoricheskom obrazovanii // Arheologia, etnografia i muzeinoe delo İzvestia laboratorii arheologicheskikh issledovani. Arheologia İujnoi Sibiri. - Vyp. 19. - Kemerovo, 1999. – S. 7-13.

5 Prähin A.D. İstoria sovetskoi arheologii (1917 - seredina 30-h gg.). Voronej, 1968. S. 69 – 73

6 Prähin A.D. Pedagogicheskaja deiatelnöst V.A. Gorodsova i podgotovka kadrov arheologov // Problemy izuchenia drevnih kùltur Evrazii. M., 1991. – S. 207-223.

7 Tihonov İ.L. Organizacija i razvitie arheologicheskogo otdelenia LGU (1917 - 1936 gg.) // Vestnik LGU. 1988. Ser. 2. Vyp. 3. – S. 9-12.

8 Tihonov İ.L. Razvitie arheologii v S.-Peterburgskom - Leningradskom universitete (1724 - 1936 gg.): Avtoref. dis. kand. ist. nauk. SPb., 1993

9 Şer İa.A. Nekotorye voprosy arheologicheskogo obrazovania // Arheologia, etnografia i muzeinoe delo. İzvestia laboratorii arheologicheskikh issledovani. Arheologia İujnoi Sibiri. - Vyp. 19 - Kemerovo, 1999. – S. 13-20.

10 Martynov A.İ., Şer İa.A. Metody arheologicheskogo issledovania / pod red. O.K. Smirnovoi. – İzd. 2-e, ispr. i dop. – M.: Vyssaja škola, 2002. – 240 s.

11 Eleuov M. Arheologialyq zertteulerdiñ ädisteri / M.M. Bahtybaev redaksiasymen. – Türkıstan: Tūran, 2006. – 151 b.

12 Kariiev E.M. Osnovnye etapy nauchnogo poiska v arheologii (v svete nekotoryh aspektov obşenauchnoi metodologii i istoricheskogo istochnikovedenia) // Materialy mejdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferensii «XIII Orazbaevskie chtenia» po teme «İstoriko-kùlturnoe nasledie drevnih i tradisionnyh obşestv Senträlnoi Azii: novye otkrytia i mejdisiplinarnye issledovania». Almaty, 2021. – S. 63-76.

Елдос Кариев¹

¹Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

*e-mail: yeldos.kariyev@sdu.edu.kz

ПОРЯДОК И МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ ИСТОРИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация. Общеизвестно, что подавляющий отрезок истории человечества относится к так называемому «доисторическому» периоду и по большей части находится в орбите интересов и компетенции археологии. В данном контексте трудно переоценить значимость

этой дисциплины, в особенности полевой археологической практики, в подготовке профессиональных историков - ученых и педагогов. В представленной вниманию статье рассматриваются основные аспекты вышесказанного, а также приводится подробная и разносторонняя информация касательно порядка и методики проведения.

Ключевые слова: археология, полевая практика, исторические специальности, научно-педагогическое значение, порядок и методика проведения.

Yeldos Kariyev¹

¹Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: yeldos.kariyev@sdu.edu.kz

THE PROCEDURE AND METHODOLOGY FOR CONDUCTING ARCHAEOLOGICAL PRACTICE OF STUDENTS OF HISTORICAL SPECIALTIES

Annotation. It is well known that the vast majority of the history of mankind belongs to the so-called "prehistoric" period and for the most part is in the orbit of the interests and competence of archaeology. In this context, it is difficult to overestimate the importance of this discipline, especially field archaeological practice, in the training of professional historians, scientists and teachers. The article presents the main aspects of the above, as well as provides detailed and comprehensive information on the procedure and methodology of the event.

Key words: archaeology, field practice, historical specialties, scientific and pedagogical significance, procedure and methodology of conducting

Келін түсті 1 Наурыз 2024